

Särskild Undervisningsgrupp/Liten klass eller Flexenhet?

Det finns lägen då skolan inte klarar att ge elever en fungerande skolsituation i vanlig klassrumsmiljö och då kommer frågan om att låta eleven få sin undervisning/placering i någon annan grupp än i klassen upp som ett förslag. Frågan är om man behöver tänka på olika sätt beroende på vilka behov eleven har?

Min erfarenhet kring särskilda undervisningsgrupper är att det är svårt att få till långvarigt stabila sådana. Svårigheterna hänger ihop med att det är svårt att få till både kunskap, planering och organisatoriskt stöd i en verksamhet där många faktorer både kan ha stor rörlighet och samtidigt ibland sakna flexibilitet.

Risker med särskilda undervisningsmiljöer?

Det kan finnas risk att följande sker:

- Eleverna får sämre, och mindre, undervisning än övriga elever.
- Det blir lika oroligt i den lilla gruppen/enheten som i den ordinarie klassen.
- Eleverna upplever det bestraffande att hamna utanför den ordinarie klassen.
- Det är svårt att hitta personal med både kunskap om AST/NPF och behörighet att undervisa och bedöma eleverna.
- Övriga lärare på skolan höjer inte sin kompetens att undervisa inkluderande då det finns andra man kan skicka iväg vissa elever till.
- Synen på syftet med undervisning i SU-grupp/resursenhet kan vara av "uppfostrande" karaktär – om eleverna är där ett tag så funkar de i klassrummet sedan, utan att man behöver ändra på lärmiljön.
- De som undervisar eleverna i SU-grupp/resursenhet får inte tillräckligt med stöd och fortbildning för att orka och utveckla sitt arbets sätt.
- Grupperna skapas för fort och pedagogerna hinner inte arbeta ihop sig vad gäller grundsyn och undervisningsstrategier.
- Eleverna placeras i gruppen utifrån att de har stort behov av stöd men man har inte tänkt över på vilket sätt detta stöd ska ges. Det görs en bristande kartläggning, vilket kan leda till olika förväntningar på innehåll, upplägg och syfte.

Varför kan det bli på det viset?

Ansvariga undervisande lärare kan ha svårt att få till tid att undervisa och bedöma eleven om eleven vistas långt ifrån läraren – det kan i vissa fall bli relativt oerfarna/outbildade/icke behöriga pedagoger som får uppgiften att undervisa eleverna.

Om man placerar eleven i en särskild grupp utifrån en tanke om att vistelsen där ska göra att eleven förändrar sitt beteende och sedan kan passa in i klassrummet igen, utan att anpassningar av undervisning och lärmiljö görs, är risken stor att eleven inte kommer att uppleva en större inkludering än tidigare.

Om eleven inte har varit delaktig i kartläggningen och gärna vill vara där kamraterna är, kan eleven uppleva det som bestraffande att behöva undervisas någon annan stans.

Det är ju också ganska ologiskt att förvänta sig att elever som inte funkar i grupp med elever som inte har funktionsnedsättningar som påverkar förmågan att kommunicera, fungera

socialt och kunna hantera stress och frustration, ska kunna fungera i grupp där de möter andra elever som har liknande, eller större svårigheter än de själva med just dessa saker. Har man stor gruppambition behöver man dels arbeta med just den sociala förmågan och även se till att gruppammansättningen av elever gör det möjligt att arbeta som en grupp. Placerar man elever som alla har stora svårigheter med kommunikation och socialt samspel i en grupp, utan att använda visuella stödstrukturer och ett lågaffektivt bemötande, riskerar lärmiljön att bli lika illa eller värre i den lilla gruppen p.g.a. att eleverna stressar och triggas varandra.

Om det finns en uttalad eller outtalad tanke att eleverna så fort som möjligt ska tillbaka till sin klass, skapar detta en obefogad stress hos alla berörda.

Hur ska vi tänka kring behov och möjligheter?

Det finns ingenting som säger att man som elev måste kunna vistas i stor klass för att utvecklas, lära sig, må bra och känna delaktighet. För många kan ett mindre sammanhang under hela skoltiden vara fullt tillräckligt och önskvärt. Jag tänker att man på många skolor skulle behöva både en Flexenhet och en SU-grupp/Liten klass, eftersom elevernas stödbehov ser så olika ut.

Jag tror också att det är bra att på en organisatorisk nivå har tänkt igenom vilken typ av grupp man har behov av så att syfte, förväntningar och arbetssätt stämmer överens. Jag tänker därför beskriva mina tankar kring vad skillnaderna skulle kunna vara mellan de båda olika verksamheterna, men också belysa vilka gemensamma nämnare jag ser.

I tidningen Specialpedagogik läser jag 6 december 2015 att Jan Sydhoff, utredare från regeringskansliet, menar att gruppen elever med grav språkstörning behöver få sin undervisning i särskilda kommunikativa miljöer för att få sina behov tillfredsställda. Detta eftersom grav språkstörning är en livslång funktionsnedsättning, där man inte kan sätta in stöd under en termin och tro att det går över. Han menar vidare att flera av eleverna med grav språkstörning tidigare gick i särskolan, och att grundskolan inte har kunnat ge dessa elever det stöd de behöver då de nu måste gå i grundskolan om de inte har en utvecklingsstörning. Dessutom finns många med grav språkstörning bland de s.k. "hemmastittarna".

I mitt stilla sinne undrar jag varför denna insikt och omsorg kring elever med grav språkstörning, inte redan finns och påtalas då det gäller elever med NPF? Elever med grav ADHD/Autism och en ojämn begåvning strax över 70-strecket är även de elever med livslånga funktionsnedsättningar som påverkar språk, kommunikation, lärande och socialt samspel. Åtskilliga av dessa elever finns också med i statistiken över "hemmasittare". Varför tänker man inte in alla dessa elever och skapar undervisningsmiljöer som motsvarar denna stora grupps behov?!

Jag tänker nu prova att beskriva mina tankar kring såväl SU-grupp som Flexenhet, och hoppas att andra som har erfarenhet av ena eller andra varianten, eller kanske till och med en kombination, kan hjälpa mig att tänka vidare kring frågan. Mina tankar har hittills bollats med Flexenheten Kärnan, Bosgårdsskolan, Tvååker och Flexteamsutvecklarna Anna-Lena Åkerlind och Gunnel Hentilä, Varbergs kommun, samt specialpedagog Annika Grenhage, Resurs Autism, Arvika kommun.

Flexenhet

En Flexenhet är utifrån min tanke ingen grupp av elever, utan en grupp av personal (Flexteam) som har tillgång till vissa lokaler. I dessa lokaler kan elever komma och få olika typ av stöd, i större eller mindre omfattning. Eleverna har fortsatt klasstillhörighet och ansvaret för att planera och bedöma undervisningen ligger kvar på klasslärare/ämneslärare. I planeringen av en Flexenhet är det viktigt att tänka på följande:

- Eleverna som får stöd av Flexenheten får det efter en noggrann kartläggning och överenskommelse med eleven, vårdnadshavare och klass-/ämneslärare och EHT.
- Klasslärare/ämneslärare har kvar ansvaret för att planera och bedöma undervisningen och elevens förmågor/kunskaper. Det betyder att klasslärare/ämneslärare behöver kunna ha del av undervisningen med eleven och även ha regelbunden avstämning/planering med pedagogerna i Flexenheten.
- Att pedagogerna i gruppen behöver ha ett tydligt gemensamt arbetssätt i arbetslaget som genomsyras av ett lågaffektivt bemötande, tydliggörande pedagogik/visuella stödstrukturer och strategier som främjar självständighet och studieteknik.
- Det behöver finnas lärarbehörighet i personalgruppen på Flexenheten.
- Stödet ges sker utifrån en individuell planering för varje elev. Vissa elever får stöd att överblicka och planera sin dag/vecka. Andra får stöd av personal vid förflyttningar eller att finnas med på vissa lektioner i klassrummet. Andra undervisas enskilt eller eventuellt tillsammans med någon elev från klassen eller Flexenheten i något ämne. Vissa elever har sin rast på Flexenheten.
- Flexenhetens personalstyrka och lokalbehov kan variera utifrån behov från termin till termin. För att bygga upp en stabil, hållbar och kompetent personal är det dock viktigt att ha en kärna av fast personal. Vid eventuellt minskat behov av stöd kan personalen användas för att fortbilda övrig personal på skolan tillsammans med EHT.
- Antalet elever som får stöd av Flexenheten begränsas endast av tillgång till eventuella lokaler och antalet stödpedagoger på Flexenheten.
- Planering är A och O. Tid att möta klass- och ämneslärare likaså.
- Målet är tydligare uttalat vad gäller inkludering i klassen, men i en väl utvecklad Flexenhet kan även finnas möjlighet att få enskilt specifikt stöd utanför klassen en lång tid om det är elevens behov.

Särskild undervisningsgrupp/Liten klass

För de elever som har störst behov av stor miljöanpassning och ett minskat antal relationer kan en SU-grupp/liten klass vara ett alternativ. Om man planerar att skapa särskild undervisningsgrupp och har för avsikt att ge eleverna undervisning och möjlighet att utveckla sociala färdigheter i denna grupp, är det viktigt att tänka på följande:

- Eleverna som placeras i SU-grupp/liten klass får plats där efter en noggrann kartläggning och överenskommelse med eleven, vårdnadshavare, klass-/ämneslärare, EHT och pedagogerna som arbetar i gruppen.
- Arbetslaget behöver bestå av behöriga lärare som har Autismspecifik kunskap, samt stor kunskap kring språk och kommunikation och olika kommunikationsstödjande och kommunikationsutvecklande strategier. Dessa lärare ansvarar för planering, undervisning och bedömning av eleverna i gruppen.

- Långsam uppbyggnad av elevantalet är bra, så att verksamheten kan klara att behålla stabiliteten och lugnet i gruppen.
- Det är viktigt att pedagogerna i gruppen har inblick i och kan påverka elevsammansättningen. Tanken är ju att skapa ett mindre, bra sammanhang att kunna lära sig och utveckla en ökad social tillhörighet och ökad social och kommunikativ kompetens, och då är det viktigt att se med vilka elever detta är möjligt.
- Att pedagogerna i gruppen behöver ha ett tydligt gemensamt arbetssätt i arbetslaget som genomsyras av ett lågaffektivt bemötande, tydliggörande pedagogik/visuella stödstrukturer och ett starkt fokus på att etablera sociala samspelsrutiner i gruppen.
- Det finns ingen tidspress på att eleven ska lämna gruppen och återgå till den ursprungliga, större klassen utan eleven kan vara i den lilla gruppen så länge det upplevs som det bästa för eleven. Någon eller några elever från klassen kan naturligtvis komma till den lilla gruppen vid tillfällen/lektioner/aktiviteter som passar, likaväl som eleven ibland kan delta i den stora klassen, om det fungerar för eleven.
- Lokalerna måste vara tillräckliga för gruppens behov och gruppen behöver tillgång till salar som Idrott, Hemkunskap, Slöjd, Musik, Bild, NO, precis som alla övriga klasser på skolan. Ämneslärarna i dessa ämnen behöver kunskap om eleverna i gruppen och pedagogiska strategier och bemötande som överensstämmer med det pedagogerna i gruppen har. Det är därför bra om lärarna i SU-gruppen kan delta i ämnesarbetslag med övriga ämneslärare på skolan för att dela och sprida erfarenheter med varandra.
- Eftersom matsituationen för många elever ofta är problematisk i en stor matsal behöver man antingen kunna äta på en tid då det är lugnt, alternativt ha möjlighet att äta i den lokal man vistas i som hemklassrum. Där är det även bra att ha kyl/frys, mikro och tillgång till vatten för att kunna ge möjlighet till mellanmål om det är extra trassligt med maten.
- Lokalmässigt är det bra om gruppen har enkel väg ut och slipper passera korridorer och andra rum för att ta sig ut och in i byggnaden. Tillgång till egna toaletter är också ett plus.
- Alla inblandade pedagoger behöver ha tid för regelbundna möten för att samplanera och samreflektera över lektionsupplägg och strategier.

Gemensamma nämnare för Flexenhet respektive SU-grupp/Liten klass:

- Syftet med gruppen/enheten behöver vara tydligt formulerat. Syftet bör vara skolnärvaro, välbefinnande och ökad måluppfyllelse.
- Eleverna ska uppleva en förbättrad lärmiljö.
- Personalen behöver ha god kompetens och behörighet för att kunna ge optimal undervisning till eleverna.
- Personalens intresse och personliga lämplighet för arbetet är viktigt att väga in.
- Personalen behöver ändamålsenliga lokaler, stöd i organisationen, regelbunden handledning och möjlighet till fortbildning och utveckling.
- Det behöver finnas en uttalad och genomtänkt grundsyn och ett gemensamt arbetssätt i personalgruppen som arbetar med eleverna.
- Rektor och EHT bör ha regelbunden avstämning med gruppen, dels via observation i gruppen och dels genom handledning/stöd till gruppen.

- Tydliga utvärderingsinstrument för att mäta skolnärvaro, välbefinnande och måluppfyllelse behöver finnas.
- Handledning utifrån bör vara en självklarhet både vid behov, men även som rutinmässig insats för att arbetslaget ska få påfyllnad och möjlighet att fortsätta utveckla arbetsmetoder.
- Det bör pågå ett parallellt, aktivt, inkluderande arbete bland övriga pedagoger på skolan för att göra undervisningen tillgänglig för så många elever som möjligt.
- Samarbete med eleven själv och dess vårdnadshavare ska vara självklart.
- Handledning och stöd från andra instanser ska ges vid behov (BUP, HAB, SOC).

Fortsatta frågor

- Behövs båda typerna eller räcker det med Flexenheter/Flexteam?
- Om de sammantagna behoven är för stora att kunna tillgodose i en SU-grupp behövs kanske ytterligare en nivå av stöd, som är helt individanpassat och inbegriper mer samordnat samhällsstöd?
- Hur får man till ett långvarigt, stabilt stöd för elever med stora behov i skolor som har oerhört skiftande förutsättningar på alla plan?

INKLUDERING - En känsla av delaktighet och tillhörighet. Uppnås när man känner att man:

- **räknas** – att räknas innebär att någon upplever dig som viktig och det gör skillnad om du är där eller inte.
- **är behövd** – då du betyder något för någon och kan hjälpa eller lyckas med något som någon annan uppskattar, känner du dig behövd.
- **förstår** – för att känna sig delaktig behöver man förstå vad som händer och vad andra kommunicerar till dig, och gör du inte det så behöver du få saker och ting förklarade för dig.
- **kan och får påverka** – när du får vara med och påverka och bestämma över det som är viktigt för dig, känner du dig delaktig.

Mål för eleven	
<ul style="list-style-type: none"> • Ökad språkförståelse • Ökad förståelse av information • Ökad läsförmåga • Ökad förståelse av kommunikation/ socialt samspel • Bättre strategier för återhämtning/paus • Bli ännu bättre på det man är bra på 	<ul style="list-style-type: none"> • Bättre strategier för stresshantering • Bättre strategier för organisation, planering, tid • Ökad motivation till lärande • Ökad kontroll över sitt lärande • Bättre självförtroende • Ökad självkänsla • Ökad måluppfyllelse
Anpassningar, hjälpmedel och kommunikationsstrategier som pedagogerna behöver använda sig av i verksamheten	
<ul style="list-style-type: none"> • Individualiserad undervisningsplan • Kravanpassning • Perceptionssanering • Struktur i miljön • Tidshjälpmedel • Läromedel och undervisningsätt som bygger på styrkor och intressen • Skrivhjälp/medel • Stressreducerande strategier • Rörelse-Hälsa • Fokus på livskunskap 	<ul style="list-style-type: none"> • Lågaffektiv kommunikationsstil • Visuella stödstrategier • Tydliga, visuella instruktioner • Förebyggande/förberedande information • Undervisa om social kommunikation och sociala färdigheter • Språkutvecklande undervisning i alla ämnen • Var kommunikativ/social tolk • Undervisa om läs/studie-teknik • Förstärk det positiva